

ПЛАН

- 1.1. Організаційні форми адвокатської діяльності.
- 1.2. Набуття права займатися адвокатською діяльністю (статті 6-12).
- 1.3. Правовий статус помічника адвоката (ст. 16).
- 2.1. Професійні права адвоката.
- 2.2. Професійні обов'язки адвоката.
- 2.3. Принцип адвокатської таємниці.
3. Гарантії адвокатської діяльності.

ПИТАННЯ ДЛЯ КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ

1.1. Організаційні форми адвокатської діяльності

Особа, що одержала свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю, може • практикувати індивідуально, • відкрити власне бюро або • об'єднатися з іншими адвокатами в колегії, фірми, контори та • інші адвокатські об'єднання, які діють відповідно до Закону про адвокатуру і своїх статутів.

Діяльність адвоката підпадає під визначення незалежної професійної діяльності, під час якої він може стикнутись із ситуацією, яка може зачіпати його правовий статус. Зокрема, це питання системи (режиму) оподаткування його доходів. Так, свого часу і ВККА, що «... у випадку переходу на спрощену систему оподаткування адвокатом чи адвокатським об'єднанням їх правовий статус не зазнає жодних змін, на них у повному обсязі поширюються права, обов'язки та гарантії їх адвокатської діяльності...» (роз'яснення №IV/9-2-5 від 18.02.05). Але наприкінці 2012 року ситуація змінилася.

24.12.12 року Державна податкова служба України (ДПСУ) пунктом 1 свого наказу № 1185 затвердила Узагальнюючу податкову консультацію щодо деяких питань оподаткування фізичних осіб, які провадять незалежну професійну діяльність (приватних нотаріусів, адвокатів) (далі — узагальнююча консультація). В ній було зазначено: «... фізична особа, яка здійснює незалежну адвокатську діяльність, *не може бути підприємцем у межах такої адвокатської діяльності...*».

Вищий адміністративний суд рішенням від 21.01.16 у справі № 808/7758/13-а указав, що оподаткування доходів адвоката від отримання якої регулюється статтею 178 ПКУ лише у випадку, якщо така особа не зареєстрована як фізична особа — підприємець відповідно до вимог законодавства. Таким чином, адвокат, який перебуває на обліку в органі державної податкової служби як фізична особа — підприємець не потребує додаткової реєстрації як самозайнята особа, а його доходи, отримані від адвокатської діяльності в період перебування на спрощеній системі оподаткування, обліку та звітності, в силу вимог статті 6 Указу № 727/98 та пункту 297.1 статті 297 ПКУ, звільняються від оподаткування податком на доходи фізичних осіб.

З огляду на наведене стає очевидним про різні підходи до окремого елемента правового статусу адвоката, що може мати для нього негативні наслідки.

До питання оподаткування адвокатів як само зайнятих осіб ПДФО чи єдиним податком повернемося пізніше.

Адвокатське бюро (ст. 14) є юридичною особою, створеною одним адвокатом, і діє на підставі статуту. Найменування адвокатського бюро повинно включати прізвище адвоката, який його створив. Державна реєстрація адвокатського бюро здійснюється у порядку, встановленому Законом «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців», з урахуванням особливостей, передбачених цим Законом.

Адвокатське бюро має самостійний баланс, може відкривати рахунки у банках, мати печатку, штампи і бланки із своїм найменуванням. Діяльність адвокатських

об'єднань ґрунтується на засадах добровільності, самоврядування, колегіальності та гласності. Вони реєструються в Мініюсті України, після чого повідомляють місцевим органам влади про свою реєстрацію, а адвокати — про одержання свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю.

Адвокатське об'єднання (ст. 15) є юридичною особою, створеною шляхом об'єднання 2-х або більше адвокатів (учасників), і діє на підставі статуту. Вони, як і адвокати, які практикують приватно, мають рахунки в банках на території України, а у встановленому законом порядку і в іноземних банках. Стороною договору про надання правової допомоги є адвокатське об'єднання. Від імені адвокатського об'єднання договір про надання правової допомоги підписується учасником адвокатського об'єднання, уповноваженим на це довіреністю або статутом адвокатського об'єднання.

Закон «Про адвокатуру» визначає відносини адвокатури з державними структурами, гарантуючи при цьому її самостійність і незалежність. Зокрема, Міністерство юстиції України забезпечує фінансування оплати праці адвокатів за рахунок держави в разі участі адвоката у кримінальній справі за призначенням і при звільненні громадян від оплати юридичної допомоги, узагальнює статистичну звітність, сприяє здійсненню заходів підвищення професійного рівня адвокатів. Місцеві органи державного управління в межах своєї компетенції сприяють адвокатам і адвокатським об'єднанням у вирішенні соціальних питань, забезпечують їх приміщеннями для роботи тощо.

Організаційне оформлення української адвокатури, її незалежне від державних структур існування, як зазначалося, відбулось 22.09.90 на установчому з'їзді адвокатів, де було створено Спілку адвокатів України — добровільну, громадську, незалежну, самоврядну організацію. Мета Спілки за її статутом полягає в об'єднанні зусиль адвокатів у розбудові демократичної, правової держави, поліпшенні юридичної допомоги, підвищенні ролі адвокатури в суспільстві, сприянні розвитку індивідуальної адвокатської практики, а також набутті адвокатурою повної самостійності та самоврядування, турботі про історичні традиції української адвокатури, розвитку і поглиблення міжнародних зв'язків тощо.

Закон «Про адвокатуру», 1992 року вперше надав адвокатам і адвокатським об'єднанням право створювати регіональні, загальнодержавні та міжнародні спілки, які представляють інтереси адвокатів у державних органах і громадських об'єднаннях, захищають їх соціальні та професійні права, здійснюють методичну і видавничу діяльність, сприяють підвищенню професійного рівня адвоката, а також створюють спеціальні фонди.

1.2. Право займатися адвокатською діяльністю у Законі (статті 6-12)

Ст. 6. Адвокат

1. Адвокатом може бути фізична особа, яка має повну вищу юридичну освіту, володіє державною мовою, має стаж роботи в галузі права не менше 2 років, склала кваліфікаційний іспит, пройшла стажування (крім випадків, встановлених цим Законом), склала присягу адвоката України та отримала свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю.

2. Не може бути адвокатом особа, яка:

1) має непогашену чи не зняту в установленому законом порядку судимість за вчинення тяжкого, особливо тяжкого злочину, а також злочину середньої тяжкості, за який призначено покарання у виді позбавлення волі;

2) визнана судом недієздатною чи обмежено дієздатною;

3) позбавлена права на заняття адвокатською діяльністю, - протягом 2 років з дня прийняття рішення про припинення права на заняття адвокатською діяльністю;

4) звільнена з посади судді, прокурора, слідчого, нотаріуса, з державної служби або служби в органах місцевого самоврядування за порушення присяги, вчинення корупційного правопорушення, - протягом 3 років з дня такого звільнення.

Ст. 7. Вимоги щодо несумісності

1. Несумісною з діяльністю адвоката є:

1) робота на посадах осіб, зазначених у п. 1 ч. 1 ст. 4 Закону «Про засади запобігання і протидії корупції»;

2) військова або альтернативна (невійськова) служба;

3) нотаріальна діяльність; 4) судово-експертна діяльність.

Вимоги щодо несумісності з діяльністю адвоката, передбачені пунктом 1 цієї частини, не поширюються на депутатів ВР АРК, депутатів місцевих рад (крім тих, які здійснюють свої повноваження у відповідній раді на постійній основі), членів Вищої ради юстиції (крім тих, які працюють у Вищій раді юстиції на постійній основі).

Ст. 8. Допуск до складення кваліфікаційного іспиту

1. Особа, яка виявила бажання стати адвокатом та відповідає вимогам частин 1 та 2 статті 6 цього Закону, має право звернутися до кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури за місцем проживання із заявою про допуск до складення кваліфікаційного іспиту. Порядок допуску до складення кваліфікаційного іспиту та перелік документів, що додаються до заяви, затверджуються Радою адвокатів України.

2. Кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури перевіряє відповідність особи вимогам, установленим частинами першою та другою статті 6 цього Закону. З метою перевірки повноти та достовірності відомостей, повідомлених особою, яка виявила бажання стати адвокатом, і за наявності письмової згоди такої особи кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури, кваліфікаційна палата або визначений нею член палати можуть звертатися із запитом до органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових та службових осіб, підприємств, установ і організацій незалежно від форми власності та підпорядкування, громадських об'єднань, що зобов'язані не пізніше десяти робочих днів з дня отримання запиту надати необхідну інформацію.

У разі ненадання особою, яка виявила бажання стати адвокатом, письмової згоди на перевірку повноти та достовірності повідомлених нею відомостей така особа до кваліфікаційного іспиту не допускається.

<...>

Ст. 9. Кваліфікаційний іспит

1. Кваліфікаційний іспит є атестуванням особи, яка виявила бажання стати адвокатом.

<...>

Організація та проведення кваліфікаційного іспиту здійснюється кваліфікаційною палатою кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури.

Порядок складення кваліфікаційних іспитів, методика оцінювання та програма кваліфікаційних іспитів затверджуються Радою адвокатів України. Рада адвокатів України може встановити плату за складення кваліфікаційного іспиту та порядок її внесення.

Кваліфікаційні іспити проводяться не рідше одного разу на 3 місяці.

3. Особі, яка склала кваліфікаційний іспит, протягом 10 днів з дня складення кваліфікаційного іспиту кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури безоплатно видає свідоцтво про складення кваліфікаційного іспиту.

Свідоцтво про складення кваліфікаційного іспиту дійсне протягом 3 років з дня складення іспиту.

Зразок свідоцтва про складення кваліфікаційного іспиту затверджується Радою адвокатів України.

4. Особа, яка не склала кваліфікаційний іспит, може бути допущена до складення такого іспиту повторно не раніше ніж через 6 місяців. Особа, яка не склала кваліфікаційний іспит повторно, може бути допущена до наступного кваліфікаційного іспиту не раніше ніж через один рік.

5. Особа, яка не склала кваліфікаційний іспит, може протягом тридцяти днів з дня отримання рішення кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури оскаржити його до Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури або до суду, які можуть залишити оскаржуване рішення без змін, або зобов'язати кваліфікаційно-дисциплінарну комісію адвокатури провести повторний кваліфікаційний іспит у найближчий час проведення таких іспитів.

Ст. 10. Стажист адвоката. Стажування

1. Стажування полягає в перевірці готовності особи, яка отримала свідоцтво про складення кваліфікаційного іспиту, самостійно здійснювати адвокатську діяльність. Стажування здійснюється протягом шести місяців під керівництвом адвоката за направленням ради адвокатів регіону.

2. Стажистом адвоката може бути особа, яка на день початку стажування має дійсне свідоцтво про складення кваліфікаційного іспиту.

Стажування може здійснюватися у вільний від основної роботи час стажиста.

3. Керівником стажування може бути адвокат України, який має стаж адвокатської діяльності не менше 5 років. В одного адвоката можуть проходити стажування не більше 3 стажистів одночасно. Рада адвокатів регіону може призначити керівника стажування з числа адвокатів, адреса робочого місця яких знаходиться у відповідному регіоні.

4. Порядок проходження стажування, програма та методика оцінювання стажування затверджуються Радою адвокатів України.

За оцінкою результатів стажування рада адвокатів регіону приймає рішення про:

- 1) видачу особі свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю;
- 2) продовження стажування на строк від 1 до 3 місяців.

Стажист адвоката та керівник стажування повідомляються про прийняте рішення письмово протягом 3 днів з дня його прийняття.

<...>

Ст. 11. Присяга адвоката України

1. Особа, стосовно якої радою адвокатів регіону прийнято рішення про видачу свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю, не пізніше тридцяти днів з дня прийняття цього рішення складає перед радою адвокатів регіону присягу адвоката України

<...>

Ст. 12. Свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю, посвідчення адвоката України

Особі, яка склала присягу адвоката України, радою адвокатів регіону у день складення присяги безоплатно видаються свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю та посвідчення адвоката України, які є безстроковими.

1.3. Правовий статус помічника адвоката (ст. 16).

Ст. 16. Помічник адвоката

1. Адвокат може мати помічників з числа осіб, які мають повну вищу юридичну освіту. Помічники адвоката працюють на підставі трудового договору (контракту), укладеного з адвокатом, адвокатським бюро, адвокатським об'єднанням, з додержанням вимог цього Закону і законодавства про працю.

2. Помічник адвоката виконує доручення адвоката у справах, що знаходяться у провадженні адвоката, крім тих, що належать до процесуальних повноважень (прав та обов'язків) адвоката.

3. Положення про помічника адвоката затверджується Радою адвокатів України (від 01.06.13 № 123)

Принципи та засади діяльності помічника адвоката.

1. Діяльність помічника адвоката здійснюється на принципах верховенства права, законності, конфіденційності та уникнення конфлікту інтересів.
2. Помічник адвоката здійснює свою діяльність на всій території України виключно за письмовим або усним дорученням адвоката та за її межами, якщо це не суперечить законодавству іноземної держави.
3. Помічники адвоката працюють на підставі трудового договору (контракту), укладеного з адвокатом, адвокатським бюро, адвокатським об'єднанням, з додержанням вимог Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» і законодавства України про працю.

Набуття статусу помічника адвоката. Організаційні форми праці помічника адвоката

Помічником адвоката може бути фізична особа, яка:

- є громадянином України або іноземним громадянином, чи особою без громадянства, які у встановленому порядку отримали дозвіл на працевлаштування в Україні на посаду помічника адвоката;
- має повну вищу юридичну освіту; • володіє державною мовою.

Не може бути помічником адвоката особа, яка:

- має непогашену чи не зняту в установленому законом порядку судимість за вчинення тяжкого, особливо тяжкого злочину, а також злочину, за який призначено покарання у вигляді позбавлення волі;
- визнана судом недієздатною чи обмежено дієздатною;
- щодо якої прийнято рішення про припинення права на заняття адвокатською діяльністю, — протягом 2 років із дня прийняття рішення про припинення права на заняття адвокатською діяльністю;
- звільнена з посади судді, прокурора, слідчого, нотаріуса, з державної служби або служби в органах місцевого самоврядування за порушення присяги або вчинення корупційного правопорушення, — протягом 3 років з дня такого звільнення.

Вимоги щодо несумісності.

Несумісною з діяльністю помічника адвоката є:

- перебування на посадах, зазначених у пункті 1 частини першої статті 4 Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції»;
- військова або альтернативна (невійськова) служба;
- нотаріальна діяльність;

судово-експертна діяльність.

2.1. ПРОФЕСІЙНІ ПРАВА АДВОКАТА

ЗАКОН передбачає конкретний перелік прав адвоката, які, за умов повного і грамотного їх використання забезпечують йому безперешкодну діяльність у здійсненні своїх обов'язків щодо надання правової допомоги.

Професійні права — це професійний інструментарій адвоката його боротьбі, оскільки адвокат завжди знаходиться на лінії зіткнення інтересів сторін, чиї позиції протистояння бувають не тільки несумісними, але і взаємовиключними. Це завжди боротьба у відстоюванні законних інтересів чи порушених прав своїх клієнтів.

Закон у ст. 20 «Професійні права адвоката» наділяє адвоката правами, що відповідають його функціям.

1. Під час здійснення адвокатської діяльності адвокат має право вчиняти будь-які дії, не заборонені законом, правилами адвокатської етики та договором про надання правової допомоги, необхідні для належного виконання договору про надання правової допомоги, а саме:

1) звертатися з адвокатськими запитами, у тому числі щодо отримання копій документів, до органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб, підприємств, установ, організацій, громадських об'єднань, а також до фізичних осіб (за згодою таких фізичних осіб);

2) представляти і захищати права, свободи та інтереси фізичних осіб, права та інтереси юридичних осіб у суді, органах державної влади та органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах, організаціях незалежно від форми власності, у громадських об'єднаннях, перед громадянами, посадовими і службовими особами, до повноважень яких належить вирішення відповідних питань в Україні та за її межами;

3) ознайомлюватися на підприємствах, в установах і організаціях з необхідними для адвокатської діяльності документами та матеріалами, крім тих, що містять інформацію з обмеженим доступом;

4) складати заяви, скарги, клопотання, інші правові документи та подавати їх у встановленому законом порядку;

5) доповідати клопотання та скарги на прийомі в посадових і службових осіб та відповідно до закону одержувати від них письмові мотивовані відповіді на ці клопотання і скарги;

6) бути присутнім під час розгляду своїх клопотань і скарг на засіданнях колегіальних органів та давати пояснення щодо суті клопотань і скарг;

7) збирати відомості про факти, що можуть бути використані як докази, в установленому законом порядку запитувати, отримувати і вилучати речі, документи, їх копії, ознайомлюватися з ними та опитувати осіб за їх згодою;

8) застосовувати технічні засоби, у тому числі для копіювання матеріалів справи, в якій адвокат здійснює захист, представництво або надає інші види правової допомоги, фіксувати процесуальні дії, в яких він бере участь, а також хід судового засідання в порядку, передбаченому законом;

9) посвідчувати копії документів у справах, які він веде, крім випадків, якщо законом встановлено інший обов'язковий спосіб посвідчення копій документів;

10) одержувати письмові висновки фахівців, експертів з питань, що потребують спеціальних знань;

11) користуватися іншими правами, передбаченими цим Законом та іншими законами.

Попри те, що Закон «Про адвокатуру», 1992 року також декларував достатньо об'ємний перелік адвокатських прав, адвокат далеко не завжди міг ефективно скористатися ними в інтересах справи. Йдеться про право адвоката на запит для витребування інформації, необхідного для ефективного захисту інтересів клієнта. У багатьох випадках це виявляється складним і часто неможливим. Тому важливим здобутком ЗАКОНУ є тверда рішучість до безумовного припинення саботажної практики відмов адвокату: право на запит стоїть першим упереліку прав адвоката.

Адвокатському запиту повністю присвячується окрема ст. 24 «Адвокатський запит»:

«адвокатський запит — письмове звернення адвоката до органу державної влади, органу місцевого самоврядування, їх посадових та службових осіб, підприємств, установ і організацій незалежно від форми власності та підпорядкування, громадських об'єднань про надання інформації, копій документів, необхідних адвокату для надання правової допомоги клієнту».

До запиту обов'язково додаються посвідчені адвокатом копії свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю, ордер або доручення органу (установи), уповноваженого законом на надання безоплатної правової допомоги. Вимагати від адвоката подання разом з адвокатським запитом інших документів забороняється. При цьому адвокатський запит не може стосуватися надання консультацій і роз'яснень положень законодавства.

Надання адвокату інформації та копій документів, отриманих під час здійснення кримінального провадження, здійснюється в порядку, встановленому кримінально-процесуальним законом.

Запит адвокат погоджує із довірцем — клієнтом.

У п. 2 цієї ж норми указано, що особи яким направлено запит зобов'язуються надати відповідь не пізніше 5 робочих днів з дня його отримання, крім інформації з обмеженим доступом і копій документів, в яких міститься інформація з обмеженим доступом.

Якщо адвокатський запит стосується надання значного обсягу інформації або потребує пошуку інформації серед значної кількості даних, строк розгляду адвокатського запиту може бути продовжено до 20 робочих днів з обґрунтуванням причин такого продовження, про що адвокату письмово повідомляється не пізніше 5 робочих днів з дня отримання адвокатського запиту.

Кожен випадок затягування виконання адвокатського запиту — здатна порушити хід судового процесу — і є перешкодою правосуддю.

У разі якщо задоволення адвокатського запиту передбачає виготовлення копій документів обсягом більш як десять сторінок, адвокат зобов'язаний відшкодувати фактичні витрати на їх копіювання та друк. Розмір таких витрат не може перевищувати граничні норми витрат на копіювання та друк, установлені Кабінетом Міністрів України відповідно до Закону «Про доступ до публічної інформації».

Відмова в наданні інформації на адвокатський запит, несвоєчасне або неповне надання інформації, надання інформації, що не відповідає дійсності, тягнуть за собою відповідальність, встановлену законом, крім випадків відмови в наданні інформації з обмеженим доступом — п. 3. Ця норма кореспондує з вимогами п. 7. ст. 46 КПКУ:

«Органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх службові особи зобов'язані виконувати законні вимоги захисника».

Особливим правом адвоката є пп. 5 ч. 1 ст. 20 на звернення зі скаргою до посадових осіб (можливо і найвищих). Особиста форма доповіді притаманна лише стосовно скаргам у принципових справах, вироки за якими вже пройшли всі судові інстанції і набули законної сили. І погано, коли рішення про оскарження у високі інстанції приймається адвокатом підтиском чи на благаання клієнта. Подібні оскарження іноді можуть мати негативні наслідки і, навіть, щодо підвищення відповідальності. У цьому випадку винуватим буде адвокат. Тому, керуючись народним принципом про те, що краще – ворог гарного, — адвокат повинен мати почуття міри, ділову зваженість та здоровий глузд у роботі з клієнтом; і це не тільки професійна риса та етична вимога, але і елемент власної безпеки.

2.2. ПРОФЕСІЙНІ ОBOB'ЯЗКИ АДВОКАТА

У ст. 21 ЗАКОНУ «Професійні обов'язки адвоката» зазначено:

1. Під час здійснення адвокатської діяльності адвокат зобов'язаний:

- 1) дотримуватися присяги адвоката України та правил адвокатської етики;
- 2) на вимогу клієнта надати звіт про виконання договору про надання правової допомоги;
- 3) невідкладно повідомляти клієнта про виникнення конфлікту інтересів;
- 4) підвищувати свій професійний рівень;
- 5) виконувати рішення органів адвокатського самоврядування;
- 6) виконувати інші обов'язки, передбачені законодавством та договором про надання правової допомоги.

Найважливіший обов'язок (за аналогією з правами) указаний у п. 1 ч.1 ст. 21 ЗАКОНУ — дотримання присяги адвоката, незалежності та правил адвокатської етики. Це, безумовно, визначальна умова належності до адвокатської професії її ідеологема (частина ідеології). Її виразом є присяга адвоката, яка у стислій формі виражає усвідомлення суті і законів професії, щирю готовність дотримуватися етичних і правових канонів діяльності адвоката.

Адвокатська незалежність в Україні за аналогією зі станом адвокатури в СРСР — декларативна і не залежать від самого адвоката. Наявність ВККА при Кабінеті Міністрів і її філіалів в регіонах дозволяла державі здійснювати тиск на адвокатів. Адвокатська незалежність — теоретична, — це певний захист від невихованості та неповаги з боку окремих правозастосовців. А слова «завжди дотримуватися принципу незалежності» — це скоріше побажання, ніж здійснена обіцянка. Тому дуже багато залежить від самоповаги адвоката, його волі та уміння змусити поважати себе і свою професійну незалежність.

ЗАКОН та Положення про кваліфікаційну дисциплінарну комісію адвокатури України, Положення про Раду адвокатів України, а також положення цих самоврядних органів в регіонах так чи інакше нагадують, а ст. 21 прямо вимагає від адвоката дотримуватися правил етики. Така підвищена увага законодавця до питань етики є не випадковою, адже нерозуміння адвокатом превалюючої ролі моральності в адвокатській роботі чи з елементарне небажання дотримуватися прав етики — основна частина підстав дисциплінарних проваджень. Що стає можливим при «баченні» превалюючої ролі грошей, що у свою чергу є аморальним по відношенню до засад існування професії та і всього суспільства.

Взаємини адвокат - клієнт — це максимальна збалансованість юридичних стосунків і етичних відносин, — це запорука безконфліктності у фіналі співпраці.

Пункт 3 ч. 1 ст. 21 вимагає від адвоката невідкладно повідомляти клієнта про виникнення конфлікту інтересів, що вирішується під час укладення угоди. Але якщо це з'ясувалось пізніше адвокат повинен негайно озвучити це питання перед слідчим чи судом, повідомивши про це свого клієнта.

Закон вимагає від кожного адвоката постійного підвищення свого професійного рівня. Слід зауважити, що останнім часом ВККА децю активізувала свою увагу до такої важливої сфери адвокатського буття, як повсякденне оновлення та збагачення своїх знань та умінь застосовувати їх в практичній діяльності.

Так, 16.02.13 Рада адвокатів України, своїм рішенням № 85 затвердила Порядок підвищення кваліфікації адвокатів України. У ньому указано, що підвищення свого професійного рівня (підвищення кваліфікації) є важливим професійним обов'язком адвокатів дотримання якого має забезпечувати безперервне поглиблення, розширення й оновлення ними своїх професійних знань, вмінь та навичок, здобуття нової спеціалізації або кваліфікації у певній галузі права чи сфері діяльності на основі раніше здобутої освіти і практичного досвіду, забезпечувати адвокатів достатньою інформацією про зміни у

Постійне виховання у адвокатів високої культури і поваги до клієнта і його інтересів у поєднанні з жорсткою дисциплінарною політикою до злісних правопорушників — це найбільш актуальна тема нинішньої адвокатури, яка має стати поряд з таким важливим питанням, як система підвищення адвокатами професійної кваліфікації.

До обов'язків адвоката ЗАКОН відносить виконання рішень «органів адвокатського самоврядування». Такими органами, за законом, є Рада адвокатів регіону, КДКА — кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури, Ревізійна комісія адвокатури адвокатів регіону, ВКДКА, Вища ревізійна комісія адвокатури, Рада адвокатів України. Рішення цих органів, прийняте в установленому цим Законом порядку, є обов'язковим для кожного адвоката. Стаття 57 ЗАКОНУ зараховує до поняття «органу» з'їзд адвокатів України та конференції адвокатів регіонів. Отже, рішення з'їздів та рад, а також конференцій та рад є обов'язковими для виконання всіма адвокатами і обраними з'їздом органами.

Пріоритетом у практичній роботі адвоката завжди залишається угода про надання правової допомоги. Така домінанта зобов'язує адвоката до бездоганного виконання вимог угоди.

Обов'язки адвоката як захисника у кримінальних справах, доцільно згадати про ст. 47 КПКУ «Обов'язки захисника», які, зрозуміло, є і обов'язками адвоката. Так, захисник зобов'язаний

– використовувати засоби захисту, передбачені цим Кодексом та іншими законами України, з метою забезпечення дотримання прав, свобод і законних інтересів підозрюваного, обвинуваченого та з'ясування обставин, які спростовують підозру чи обвинувачення, пом'якшують чи виключають кримінальну відповідальність підозрюваного, обвинуваченого;

– перебувати для участі у виконанні процесуальних дій за участю підозрюваного, обвинуваченого;

– тощо.

Захисник без згоди підозрюваного, обвинуваченого не має права розголошувати відомості, які стали йому відомі у зв'язку з участю в кримінальному провадженні і становлять адвокатську або іншу охоронювану законом таємницю.

Частина 2 ст. 21 Закону містить низку положень заборонного характеру. Так, адвокату забороняється

- 1) використовувати свої права всупереч правам, свободам та законним інтересам клієнта;
- 2) без згоди клієнта розголошувати відомості, що становлять адвокатську таємницю, використовувати їх у своїх інтересах або інтересах третіх осіб;
- 3) займати у справі позицію всупереч волі клієнта, крім випадків, якщо адвокат впевнений у самообмові клієнта;
- 4) відмовлятися від надання правової допомоги, крім випадків, установлених законом.

Ч. 2 ст. 47 КПКУ зобов'язує адвоката відмовитися від надання захисту у випадках:

- 1) якщо є обставини, які згідно з цим Кодексом виключають його участь у кримінальному провадженні;
- 2) незгоди з підозрюваним, обвинуваченим щодо вибраного ним способу захисту, за винятком випадків обов'язкової участі захисника;
- 3) умисного невиконання підозрюваним, обвинуваченим умов укладеного з захисником договору, яке проявляється, зокрема, у систематичному недотриманні порад захисника, порушенні вимог угоди тощо.

2.3. ПРИНЦИП АДВОКАТСЬКОЇ ТАЄМНИЦІ

Стаття 22 Закону «Адвокатська таємниця» розкриває зміст цієї надважливої складової адвокатської професії.

1. Адвокатською таємницею є будь-яка інформація, що стала відома адвокату, помічнику адвоката, стажисту адвоката, особі, яка перебуває у трудових відносинах з адвокатом, про клієнта, а також питання, з яких клієнт (особа, якій відмовлено в укладенні договору про надання правової допомоги з передбачених цим Законом підстав) звертався до адвоката, адвокатського бюро, адвокатського об'єднання, зміст порад, консультацій, роз'яснень адвоката, складені ним документи, інформація, що зберігається на електронних носіях, та інші документи і відомості, одержані адвокатом під час здійснення адвокатської діяльності.

2. Інформація або документи можуть втратити статус адвокатської таємниці за письмовою заявою клієнта (особи, якій відмовлено в укладенні договору про надання правової допомоги з передбачених цим Законом підстав). При цьому інформація або документи, що отримані від третіх осіб і містять відомості про них, можуть поширюватися з урахуванням вимог законодавства з питань захисту персональних даних.

3. Обов'язок зберігати адвокатську таємницю поширюється на адвоката, його помічника, стажиста та осіб, які перебувають у трудових відносинах з адвокатом, адвокатським бюро, адвокатським об'єднанням, а також на особу, стосовно якої припинено або зупинено право на заняття адвокатською діяльністю. Адвокат, адвокатське бюро, адвокатське об'єднання зобов'язані забезпечити умови, що унеможливають доступ сторонніх осіб до адвокатської таємниці або її розголошення.

4. У разі пред'явлення клієнтом вимог до адвоката у зв'язку з адвокатською діяльністю адвокат звільняється від обов'язку збереження адвокатської таємниці в межах, необхідних для захисту його прав та інтересів. У такому випадку суд, орган, що здійснює дисциплінарне провадження стосовно адвоката, інші органи чи посадові особи, які розглядають вимоги клієнта до адвоката або яким стало відомо про

пред'явлення таких вимог, зобов'язані вжити заходів для унеможливлення доступу сторонніх осіб до адвокатської таємниці та її розголошення.

5. Особи, винні в доступі сторонніх осіб до адвокатської таємниці або її розголошенні, несуть відповідальність згідно із законом.

6. Подання адвокатом в установленому порядку та у випадках, передбачених Законом України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», інформації центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, не є порушенням адвокатської таємниці.

7. Адвокат не несе дисциплінарної, адміністративної, цивільно-правової та кримінальної відповідальності за подання центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, інформації про фінансову операцію, навіть якщо такими діями завдано шкоди юридичним або фізичним особам, та за інші дії, якщо він діяв у межах виконання Закону «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення».

Пункт 1 ст. 22 Закону дає визначення поняттю адвокатської таємниці, з якого випливає, що цей невід'ємний компонент адвокатського статусу, адвокатської професії є лише різновидом поняття конфіденційної інформації, про який йшлося вище, але більш конкретний за ознаками належності лише конкретному суб'єкту - адвокату.

Адвокатську таємницю — це не професійні привілеї, а як один із головних факторів існування інституту адвокатури.

КПК (п. 6 ст. 46) містить пряму заборону щодо певних посадових осіб (прокурорських службовців, слідчих, оперативних працівників, посадовців служби виконання кримінальних покарань та ін.):

«Документи, пов'язані з виконанням захисником його обов'язків, без його згоди не підлягають огляду, вилученню чи розголошенню слідчим, прокурором, слідчим суддею, судом».

І далі, у п. 7 цієї ж статті:

«Органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх службові особи зобов'язані виконувати законні вимоги захисника».

Підвищення ролі інституту адвокатської таємниці в роботі адвоката продовжується у п. 3 ст. 47 КПКУ, де указується, що адвокат

«без згоди підозрюваного, обвинуваченого не має права розголошувати відомості, які стали йому відомі у зв'язку з участю в кримінальному провадженні і становлять адвокатську або іншу охоронювану законом таємницю».

Інформація або документи можуть втратити статус адвокатської таємниці за письмовою заявою клієнта (особи, якій відмовлено в укладенні договору про надання правової допомоги з передбачених цим Законом підстав). При цьому інформація або документи, що отримані від третіх осіб і містять відомості про них, можуть поширюватися з урахуванням вимог законодавства з питань захисту персональних даних.

3. ГАРАНТІЇ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Стаття 23 Закону «Гарантії адвокатської діяльності» хоч і не новела Закону, але є революційною і містить значну кількість правових новел. Завдяки їй адвокат стає адвокатом у європейському розумінні адвокатської професії. Важливість цих новел зобов'язує навести їх дослівно. Зокрема, указана стаття містить наступні приписи.

«1. Професійні права, честь і гідність адвоката гарантуються та охороняються Конституцією України, цим Законом та іншими законами, зокрема:

1) забороняються будь-які втручання і перешкоди здійсненню адвокатської діяльності;

2) забороняється вимагати від адвоката, його помічника, стажиста, особи, яка перебуває у трудових відносинах з адвокатом, адвокатським бюро, адвокатським об'єднанням, а також від особи, стосовно якої припинено або зупинено право на заняття адвокатською діяльністю, надання відомостей, що є адвокатською таємницею. З цих питань зазначені особи не можуть бути допитані, крім випадків, якщо особа, яка довірила відповідні відомості, звільнила цих осіб від обов'язку зберігати таємницю в порядку, передбаченому законом;

3) проведення стосовно адвоката оперативно-розшукових заходів чи слідчих дій, що можуть проводитися виключно з дозволу суду, здійснюється на підставі судового рішення, ухваленого за клопотанням Генерального прокурора України, його заступників, прокурора Автономної Республіки Крим, області, міста Києва та міста Севастополя;

4) забороняється проведення огляду, розголошення, витребування чи вилучення документів, пов'язаних із здійсненням адвокатської діяльності;

5) адвокату гарантується рівність прав з іншими учасниками провадження, дотримання засад змагальності і свободи в наданні доказів та доведенні їх переконливості;

6) життя, здоров'я, честь і гідність адвоката та членів його сім'ї, їх майно перебуває під охороною держави, а посягання на них тягнуть відповідальність, передбачену законом;

7) адвокату гарантується право на забезпечення безпеки під час участі у кримінальному судочинстві в порядку, встановленому законом;

8) забороняється залучати адвоката до конфіденційного співробітництва під час проведення оперативно-розшукових заходів чи слідчих дій, якщо таке співробітництво буде пов'язане або може призвести до розкриття адвокатської таємниці;

9) забороняється втручання у приватне спілкування адвоката з клієнтом;

10) забороняється внесення подання слідчим, прокурором, а також винесення окремої ухвали (постанови) суду щодо правової позиції адвоката у справі;

11) забороняється втручання у правову позицію адвоката;

12) орган або посадові особи, які затримали адвоката або застосували до нього запобіжний захід, зобов'язані негайно повідомити про це відповідну раду адвокатів регіону;

13) повідомлення про підозру адвоката у вчиненні кримінального правопорушення може бути здійснене виключно Генеральним прокурором України, його заступником, прокурором Автономної Республіки Крим, області, міста Києва та міста Севастополя;

14) забороняється притягати до кримінальної чи іншої відповідальності адвоката (особу, стосовно якої припинено або зупинено право на заняття адвокатською

діяльністю) або погрожувати застосуванням відповідальності у зв'язку із здійсненням ним адвокатської діяльності згідно із законом;

15) не можуть бути підставою для притягнення адвоката до відповідальності його висловлювання у справі, у тому числі ті, що відображають позицію клієнта, заяви у засобах масової інформації, якщо при цьому не порушуються професійні обов'язки адвоката;

16) забороняється ототожнення адвоката з клієнтом;

17) дисциплінарне провадження стосовно адвоката здійснюється в особливому порядку.

Особливості проведення окремих слідчих дій та заходів забезпечення кримінального провадження стосовно адвоката визначаються частиною 2 цієї статті.

2. У разі проведення обшуку чи огляду житла, іншого володіння адвоката, приміщень, де він здійснює адвокатську діяльність, тимчасового доступу до речей і документів адвоката слідчий суддя, суд у своєму рішенні в обов'язковому порядку зазначає перелік речей, документів, що планується відшукати, виявити чи вилучити під час проведення слідчої дії чи проведення слідчої дії чи застосування заходу забезпечення кримінального провадження, а також враховує вимоги пунктів 2-4 частини 1 цієї статті.

Під час проведення обшуку чи огляду житла, іншого володіння адвоката, приміщень, де він здійснює адвокатську діяльність, тимчасового доступу до речей і документів адвоката має бути присутній представник ради адвокатів регіону, крім випадків, передбачених абзацом четвертим цієї частини. Для забезпечення його участі службова особа, яка буде проводити відповідну слідчу дію чи застосовувати захід забезпечення кримінального провадження, завчасно повідомляє про це раду адвокатів регіону за місцем проведення такої процесуальної дії.

З метою забезпечення дотримання вимог цього Закону щодо адвокатської таємниці під час проведення зазначених процесуальних дій представнику ради адвокатів регіону надається право ставити запитання, подавати свої зауваження та заперечення щодо порядку проведення процесуальних дій, що зазначаються у протоколі.

Неявка представника ради адвокатів регіону за умови завчасного повідомлення ради адвокатів регіону не перешкоджає проведенню відповідної процесуальної дії.

3. Органи державної влади, органи місцевого самоврядування, їх посадові і службові особи у відносинах з адвокатами зобов'язані дотримуватися вимог Конституції України та законів України, Конвенції прав людини і основоположних свобод 1950 р. та протоколів до неї, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, практики Європейського суду з прав людини».

Слова про гарантування та охорону адвоката Конституцією у законі указані уперше, хоча згадка про Конституцію — риторична, оскільки положень у ній, які б гарантували і охороняли правовий статус адвоката там немає. Слово «адвокат» у Конституції використано лише один раз, у контексті існування адвокатури, у ст. 131-2 та п. 16-1 «Перехідних положень», у контексті термінів представництва особи тільки адвокатами.

Порівняно із Законом «Про адвокатуру» чинний Закон значно конкретизує і посилює гарантії адвоката. Згідно з п. 5 ст. 10 «старого» Закону, кримінальну справу проти адвоката могло бути порушено Генпрокурором України, його заступниками, прокурорами АРК, області, міста Києва, міста Севастополя. Адвоката не можна було

притягувати до юридичної відповідальності або погрожувати її застосуванням у зв'язку з наданням юридичної допомоги громадянам та організаціям згідно із законом.

За чинним Законом не лише порушення кримінальної справи, але і оперативно-розшукові заходи чи слідчі дії можуть здійснюватися виключно з дозволу суду. Рішення ж суду може з'явитися за клопотанням Генпрокурора, його заступників, прокурора Автономної Республіки Крим, області, міста Києва та міста Севастополя.

Особливої уваги заслуговує п. 12 ч.1 ст. 23 Закону, який зобов'язує органи або посадові особи, які затримали адвоката або застосували до нього запобіжний захід, негайно повідомити про це відповідну раду адвокатів регіону. У свою чергу, це положення зобов'язує Раду адвокатів забезпечити надійну й ефективну систему співпраці зі згаданими органами з метою дотримання останніми закону щодо затриманого колеги і вирішення питань захисту останнього.

Згідно з підпунктом 2 п. 1 розділу IX Закону «Прикінцеві положення» ст. 23 Закону вводиться в дію одночасно з набранням чинності Кримінально-процесуальним кодексом України.

ПИТАННЯ ДЛЯ КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ

1. Організаційні форми адвокатської діяльності: індивідуальна діяльність, бюро, об'єднання.
2. Податковий статус адвоката.
3. Реєстрація адвокатської діяльності.
4. Права адвоката у профільному законі.
5. Права адвоката як захисника чи представника. Відмова від захисту.
6. Адвокатський запит.
7. Звернення зі скаргою до посадових осіб.
8. Обов'язки адвоката загальні та як захисника.
9. Принцип адвокатської таємниці.
10. Гарантії адвокатської діяльності.